

**Higienos
institutas**

PANEVĖŽIO RAJONO
SAVIVALDYBĖS
**VISUOMENĖS
SVEIKATOS
BIURAS**

**MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ GYVENSENOS TYRIMO
2024 M. RODIKLIŲ SUVESTINĖ.**

Panevėžys, 2025

Įvadas

Mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimo rodiklių suvestinėje pateikiami apibendrinti 2024 metais visose Lietuvos savivaldybėse atlikto trečiojo mokyklinio amžiaus 5, 7 ir 9 (pirmų gimnazijos) klasių mokinių gyvenimo tyrimo rezultatai. Tyrimas atliktas, vykdant Sveikatos apsaugos ministro įsakymą¹, nurodantį periodiškai savivaldybėse atlikti gyvenimo tyrimus.

Tyrimas atliktas vadovaujantis Higienos instituto parengta gyvenimo tyrimų organizavimo ir vykdymo metodika². Mokinių apklausai naudotas standartizuotas klausimynas, suderintas su Sveikatos apsaugos ministerija³.

Suvestinėje-ataskaitoje pateikiami bendri duomenys apie respondentų skaičių savivaldybėje, jų sociodemografinės charakteristikos ir 32 gyvenimo rodikliai, esantys aukščiau minėtu įsakymu patvirtintame vaikų gyvenimo stebėsenos rodiklių sąrašė.

Rodikliai, kurių reikšmės pateikiamos savivaldybei, suskirstyti į tris grupes:

- ✓ *laimingumas, sveikatos ir išvaizdos vertinimas;*
- ✓ *sveikatos elgsena (fizinis aktyvumas, pasyvus laisvalaikis, mitybos įpročiai ir burnos higiena);*
- ✓ *rizikingas elgsens (tabako, elektroninių cigarečių rūkymas, alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimas, patyčios ir saugumas kelyje, namuose bei mokykloje).*

2024 m. mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimo tyrimo duomenų bazę sudarė 34 837 respondentų užpildytos anketos, kurių duomenis Higienos institutui perdavė apklausas vykdančios savivaldybės aptarnaujantys visuomenės sveikatos biurai. Apklausos vykdytos 2024 m. kovo – birželio mėnesiais.

¹2003 m. rugpjūčio 11 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“.

²Metodinės rekomendacijos „Gyvenimo tyrimų organizavimas ir vykdymas savivaldybėse“. Higienos institutas, 2016.

³2024 m. mokyklinio amžiaus vaikų tyrimo klausimynas.

TYRIMO APIMTYS IR SOCIODEMOGRAFINIAI RESPONDENTŲ DUOMENYS

2024 metų Lietuvos mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimos tyrimo dalyvavo – 34 837 mokiniai. Panevėžio rajone – 643 mokiniai: 300 mergaičių ir 343 berniukai. Palyginus su antruoju 2020 m. mokinių gyvenimos tyrimu, 2024 metais dalyvavo 21 mokiniu daugiau.

2024 m. tyrimo dalyvavo 230 penktos klasės, 213 septintos klasės ir 200 devintos klasės mokinių. Respondentų amžius svyravo nuo 9 iki 17 metų.

	Respondentų skaičius					
	Iš viso	Klasė			Lytis	
		5	7	9	Berniukas	Mergaitė
Lietuva	34837	12262	11498	11077	17158	17715
Panevėžio rajonas	643	230	213	200	343	300

Sociodemografinės respondentų charakteristikos	Dalis (proc.)
<i>Lytis</i>	
Berniukas	53,3
Mergaitė	46,7
<i>Klasė</i>	
5	35,8
7	33,1
9	31,1
<i>Gyvenamoji vieta</i>	
Kaimas	83,8
Miestas	16,2
<i>Šeimos padėtis</i>	
Gyvena su abiem tėvais (globėjais)	76,8
Gyvena su vienu iš tėvų (globėju)	19,8
Kita	3,4
<i>Tėvų (globėjų) užimtumas</i>	
Abu turi darbą	73,4
Vienas turi	22,4
Abu neturi	1,9
Nežino, ar turi	2,3

↑ teigiamas didėjantis pokytis ↓ teigiamas mažėjantis pokytis ↑ neigiamas didėjantis pokytis ↓ neigiamas mažėjantis pokytis ↔ žymių pokyčių nepastebima

MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ GYVENSENOS RODIKLIAI

Rodiklio pavadinimas	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2016 m.	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2020 m.	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2024 m.	Lietuvos rodiklio reikšmė 2024 m.
LAIMINGUMAS, SVEIKATOS IR IŠVAIZDOS VERTINIMAS				
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie jaučiasi pakankamai laimingi ar labai laimingi vertindami savo dabartinį gyvenimą, dalis (proc.)	84,7	71,5	66,9↓	65,4
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie savo sveikatą vertina kaip gerą arba labai gerą, dalis (proc.)	83,4	77,1	73,4↓	71,7
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie yra patenkinti savo išvaizda, dalis (proc.)	-	38,0	32,8↓	32
SVEIKATOS ELGSENA (fizinis aktyvumas, mityba)				
Fizinis aktyvumas ir pasyvus laisvalaikis				
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie 5 ir daugiau dienų mankština ar sportuoja bent 60 minučių (skaičiuojant kartu su fizinio ugdymo pamokomis), dalis (proc.)	-	30,9	36,1↑	39,6
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie kasdien, ne pamokų metu, mankština ar sportuoja bent 60 min., dalis (proc.)	7,6	10,6	11,8↑	14,0
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie vidutiniškai 4 ir daugiau valandų per dieną praleidžia prie ekranų (televizoriaus, kompiuterio, planšetės, išmaniojo telefono), dalis (proc.)	18,2	25,3	30,5↑	28,2
Mitybos įpročiai ir burnos higiena				
Mokyklinio amžiaus vaikų, kasdien valgančių pusryčius, dalis (proc.)	47,9	38,4	37,5↓	39,1
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną valgo vaisius (neskaitant sulčių), dalis (proc.)	33,4	31,5	31,3 ↔	33,9
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną valgo daržoves (neskaitant bulvių), dalis (proc.)	31,0	29,0	32,5↑	32,6
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną valgo saldumynus, dalis (proc.)	-	17,8	17,6 ↔	18,4

Rodiklio pavadinimas	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2016 m.	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2020 m.	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2024 m.	Lietuvos rodiklio reikšmė 2024 m.
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną geria gazuotus saldžiuosius gėrimus, dalis (proc.)	-	12,8	8,9↓	9,3
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per dieną geria energetinius gėrimus, dalis (proc.)	-	4,2	17,4↑	15,4
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie papildomai nededa druskos į paruoštą maistą, dalis (proc.)	-	33,4	27,9↓	30,8
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie valosi dantis šepetėliu ir pasta dažniau nei kartą per dieną, dalis (proc.)	53,3	53,7	56,1↑	60,6
RIZIKINGAS ELGESYS				
Tabako gaminių bei elektroninių cigarečių vartojimas				
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutines 30 dienų bent kartą rūkė tabako gaminius, dalis (proc.)	-	11,8	7,8↓	7,5
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutinius 12 mėnesių bent kartą rūkė tabako gaminius, dalis (proc.)	-	16,3	16,2↔	13,6
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutines 30 dienų bent kartą rūkė elektronines cigaretes ar naudojo panašius elektroninius įtaisus rūkymui, dalis (proc.)	-	13,8	12,1↓	9,9
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutinius 12 mėnesių bent kartą rūkė elektronines cigaretes ar naudojo panašius elektroninius įtaisus rūkymui, dalis (proc.)	-	25,6	23,2↓	19,5
Alkoholio vartojimas				
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutines 30 dienų bent kartą vartojo alkoholinius gėrimus, dalis (proc.)	10,4	12,1	12,8↔	11,6
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutinius 12 mėnesių bent kartą vartojo alkoholinius gėrimus, dalis (proc.)	23,0	24,1	28,9↑	26,9
Narkotinių medžiagų vartojimas				
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per savo gyvenimą vartojo kanapes („žolę“, marihuaną, hašišą), dalis (proc.)	-	3,5	5,6↑	4,3
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie bent kartą per savo gyvenimą vartojo kitus narkotikus nei kanapes, dalis (proc.)	-	2,6	3,3↑	3,1

Rodiklio pavadinimas	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2016 m.	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2020 m.	Savivaldybės rodiklio reikšmė 2024 m.	Lietuvos rodiklio reikšmė 2024 m.
Saugumas kelyje				
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie visada tamsiu paros metu būdami lauke nešioja atšvaitus, dalis (proc.)	27,4	23,8	16,8↓	17,0
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie visada segi saugos diržą važiuodami automobilyje, dalis (proc.)	74,9	75,4	74,3↓	76,8
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie visada dėvi šalmą važiuodami dviračiu, dalis (proc.)	-	6,8	7,8↑	11,4
Patyčios				
Mokyklinio amžiaus vaikų, iš kurių tyčiojosi kiti mokiniai per paskutinius 2 mėnesius, dalis (proc.)	46,0	43,1	54,1↑	45,1
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie patys tyčiojosi iš kitų vaikų per paskutinius 2 mėnesius, dalis (proc.)	45,4	33,2	46,3↑	32,6
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutines 30 dienų patyrė patyčias per socialinius tinklus, elektroniniu paštu ar telefonu, dalis (proc.)	-	14,0	16,0↑	13,4
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie per paskutinius 12 mėnesių patyrė patyčias per socialinius tinklus, elektroniniu paštu ar telefonu, dalis (proc.)	-	18,5	29,7↑	24,2
Saugumas namų ir mokyklos aplinkoje				
Mokyklinio amžiaus vaikų, kuriuos per paskutinius 2 mėnesius mušė ar kitaip fiziškai baudė tėvai, dalis (proc.)	-	11,0	12,3↑	10,0
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie jaučiasi saugūs namų aplinkoje, dalis (proc.)	-	95,4	93,9↓	93,9
Mokyklinio amžiaus vaikų, kurie jaučiasi saugūs mokyklos aplinkoje, dalis (proc.)	-	79,6	71,7↓	73,5

APIBENDRINIMAS

2024 metais, po keturių metų pertraukos, visose savivaldybėse atliktas mokyklinio amžiaus (5, 7 ir 9 (pirmų gimnazijos klasių)) mokinių gyvenimo tyrimas. Tyrimas atliktas pagal Higienos instituto parengtą ir su Sveikatos apsaugos ministerija suderintą gyvenimo tyrimų metodiką.

Tyrimas atskleidžia esamą mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimo situaciją atskirose savivaldybėse ir bendrai Lietuvoje, pateikia įrodymus kryptingam sveikatą stiprinančios veiklos planavimui konkrečioje savivaldybėje, bei leidžia stebėti rodiklių pokyčius.

2024 metais Panevėžio rajono savivaldybėje buvo apklausti 643 mokiniai (5 klasė – 35,8 proc., 7 klasė – 33,1 proc., 9 klasė – 31,1 proc.), iš jų: berniukų – 53,3 proc., mergaičių – 46,7 proc.

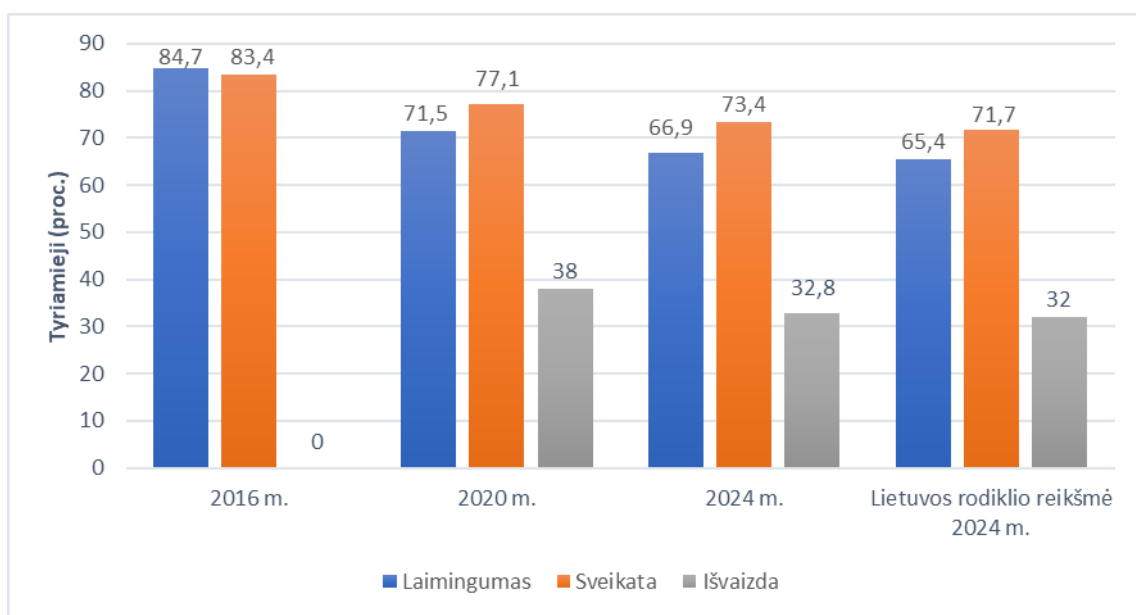
Vertinant sociodemografinius rodiklius nustatyta, kad 7 iš 10 mokinių gyveno su abiem tėvais (globėjais) ir daugumos vaikų tėvai ar vienas iš tėvų turėjo darbą.

LAIMINGUMO, SVEIKATOS IR IŠVAIZDOS VERTINIMAS

2016–2024 m. mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimo rodiklių suvestinėse pastebimi mažėjantys rodikliai trijose srityse – laimingumo, sveikatos ir išvaizdos vertinime.

7 iš 10 Panevėžio rajono vaikų jaučiasi laimingi arba pakankamai laimingi vertindami savo dabartinį gyvenimą. Laimingumo rodiklis sumažėjo nuo 84,7 proc. (2016 m.) iki 66,9 proc.

(2024 m.), t. y. beveik penktadaliu. Tai rodo, kad vis mažiau mokinių jaučiasi laimingi ar pakankamai laimingi savo dabartiniame gyvenime. Berniukai jaučiasi laimesni nei mergaitės.

1 pav. Laimingumo, sveikatos ir išvaizdos vertinimas 2016–2024 m.

Puikiai savo sveikatą vertina taip pat daugiau berniukų nei mergaičių. 73,4 proc. vaikų savo sveikatą vertina kaip gerą arba labai gerą. 2020 m. šis rodiklis siekė - 77,1 proc. Vyresnio amžiaus vaikai blogiau vertino savo sveikatą ir su dabartiniu gyvenimu susijusį laimingumą.

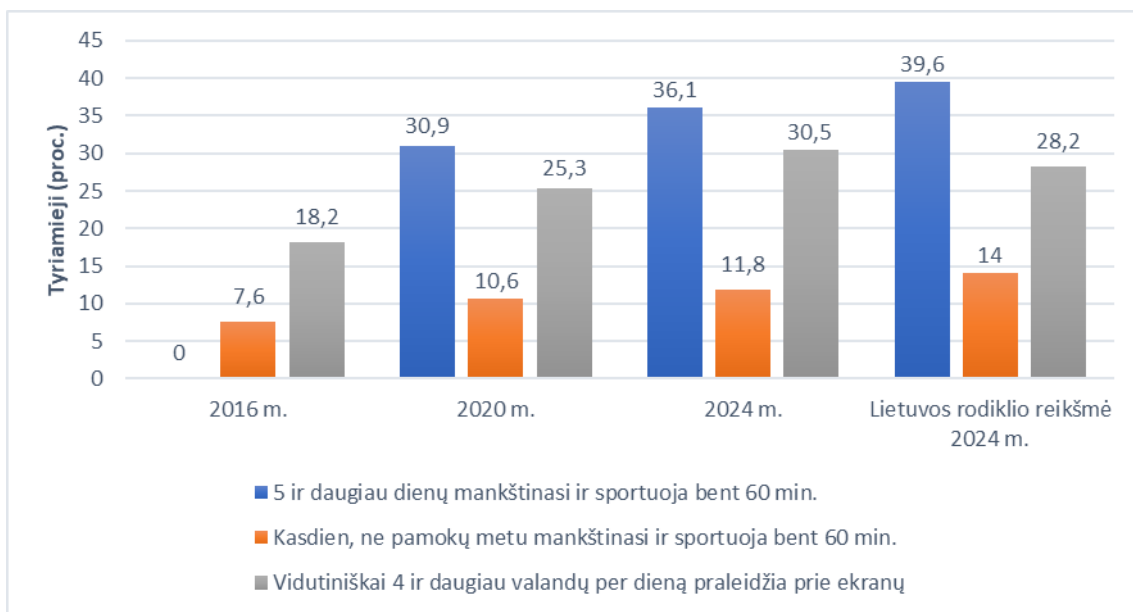
Tik 32,8 proc. mokinių patenkinti savo išvaizda, mažiau 5,2 proc. nei 2020 metais. Mergaitės ir vyresnio amžiaus vaikai prasčiau vertina savo išvaizdą.

2024 m. vaikai blogiau vertino savo išvaizdą, sveikatą ir buvo mažiau laimingi, lyginant su 2016 m. ir 2020 m. tyrimo rezultatais. Mažėjantis vaikų laimingumas, prastėjantis sveikatos vertinimas ir vis dažnesnis nepasitenkinimas savo išvaizda, rodo didėjančią poreikį stiprinti psichikos sveikatos paslaugas, gerinti emocinę aplinką mokyklose ir namuose.

FIZINIS AKTYVUMAS IR PASYVUS LAISVALAIKIS

Mokinių, kurie penkias ir daugiau dienų mankština ar sportuoja bent 60 minučių (skaičiuojant kartu su fizinio ugdymo pamokomis) dalis padidėjo nuo 30,9 proc. (2020 m.) iki 36,1 proc. (2024 m.). Nors fizinio aktyvumo lygis didėja, jis vis dar žemesnis nei 2024 m. šalies vidurkis (39,6 proc.).

Kasdien, ne pamokų metu, bent 60 minučių sportuoja ar mankština 1 iš 10 mokinių, skaičius nuo 7,6 proc. (2016 m.) išaugo iki 11,8 proc. (2024 m.). Tai rodo pozityvią tendenciją – vis daugiau vaikų skiria laiko fiziniam aktyvumui. Berniukai sportuoja ir mankština dažniau negu mergaitės.

2 pav. Fizinis aktyvumas ir pasyvus laisvalaikis 2016–2024 m.

30,5 proc. mokinių 4 ir daugiau valandų per dieną žiūri televizorių, žaidžia kompiuteriu, planšete ar mobiliuoju telefonu. Kuo vyresnė klasė, tuo daugiau mokinių pasyviai leidžia laiką.

Fizinio aktyvumo rodikliai Panevėžio rajone gerėja, tačiau nepakankamai greitai, o pasyvaus laisvalaikio augimas – ypač ekrano laiko – kelia nerimą. Reikia kryptingų priemonių, skatinančių aktyvų gyvenimo būdą ir mažinančių pasyvaus laisvalaikio trukmę, ypač tarp vyresnių mokinių.

MITYBA IR BURNOS HIGIENA

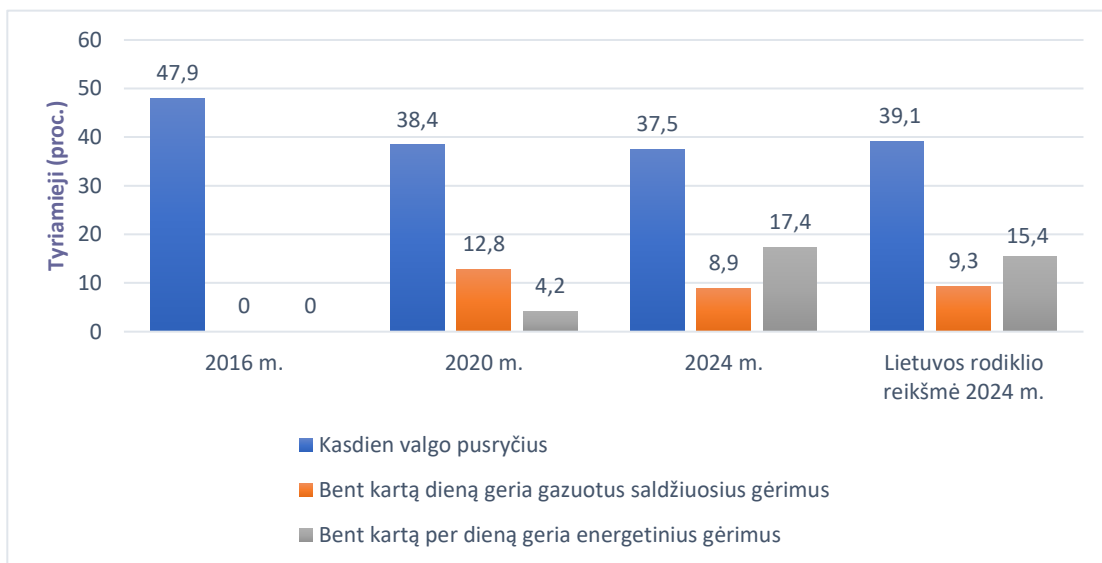
Darbo dienomis, kai vaikai eina į mokyklą, kasdien pusryčiauja tik 37,5 proc. apklaustųjų (žemiau negu šalies vidurkis – 39,1 proc.). Savaitgaliais pusryčiauja 63,1 proc. mokinių. Mergaičių, pusryčiaujančių visas penkias darbo dienas, kai eina į mokyklą, yra mažiau (41,2 proc.) nei berniukų (58,8 proc.).

Penktos klasės mokiniai pusryčius valgo dažniau nei septintos ir devintos klasės mokiniai. Palyginti su 2016 m. atlikto tyrimo duomenimis, vaikų valgančių pusryčius sumažėjo net 10,4 proc.

Beveik trečdalis (31,9 proc.) Panevėžio rajono mokinių vaisius ir daržoves valgo bent kartą per dieną. Berniukai dažniau nei mergaitės valgo vaisius ir daržoves. Devintos klasės mokiniai rečiau valgo vaisius ir daržoves nei penktos ir septintos klasės.

Įvertinus kitus mokinių mitybos įpročius, pastebėta, kad tik kas antras mokinys papildomai nededa druskos į paruoštą maistą, saldumynus bent kartą per dieną valgo 17,6 proc.

Nerimą kelia sparčiai augantis energetinių gėrimų vartojimas. Rodiklis padidėjo nuo 4,2 proc. (2020 m.) iki 17,4 proc. (2024 m.), padidėjo net 13,2 proc., rodikliai aukštesni už 2024 m. šalies vidurkį (15,4 proc.).

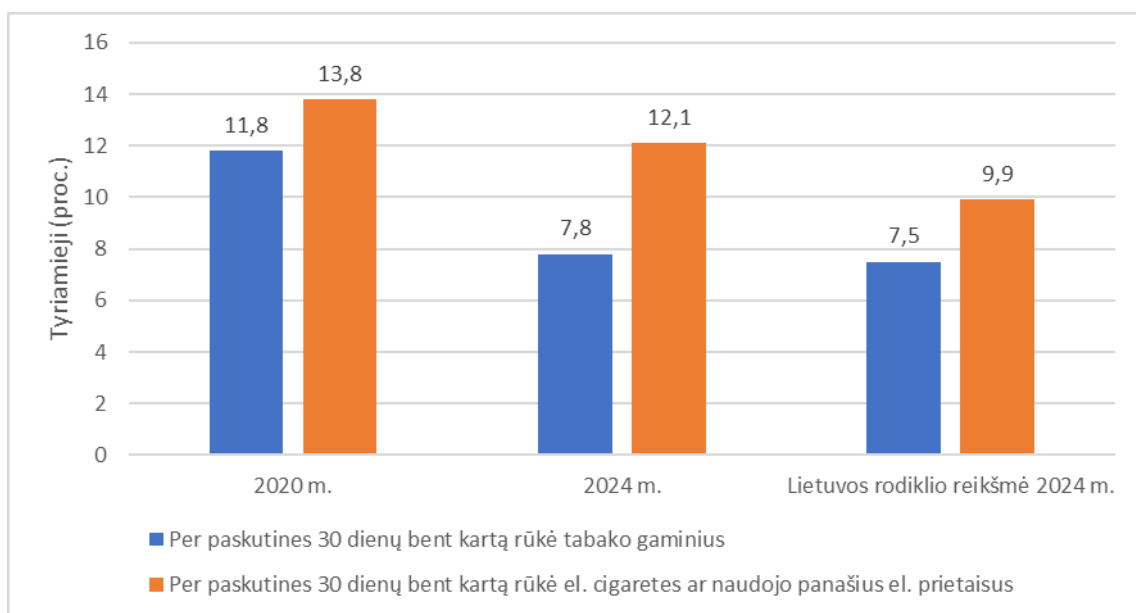
3 pav. Mitybos įpročiai 2016–2024 m.

Gazuotų gėrimų vartojimas per ketverius metus sumažėjo 4 proc., nuo 12,8 proc. (2020 m.) iki 8,9 proc. (2024 m.).

2024 m. dažniau nei kartą per dieną dantis valė (56,1 proc.) daugiau mokinių, negu 2020 m. (53,7 proc.), tačiau atsiliekame nuo 2024 m. šalies vidurkio (60,6 proc.).

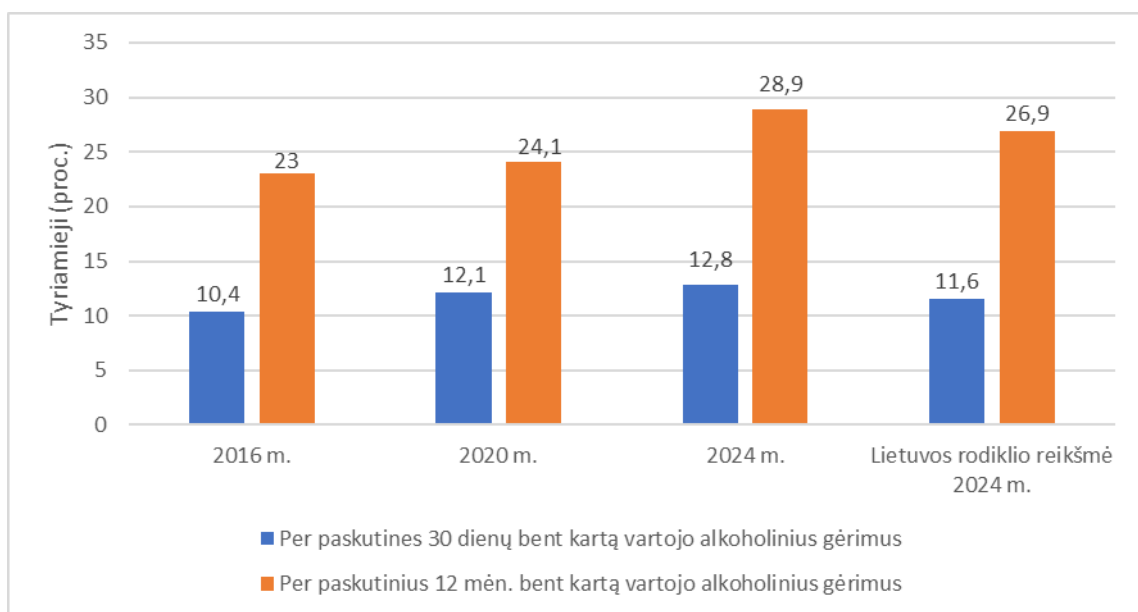
ŽALINGI ĮPROČIAI

Per paskutines 30 dienų bent kartą tabako gaminius rūkė - 7,8 proc. Per paskutinius 12 mėnesių bent kartą rūkė - 16,2 proc. mokinių. Elektronines cigaretes rūkė ar panašius el. prietaisus naudojo per paskutines 30 dienų bent kartą - 12,1 proc. mokinių, o per paskutinius 12 mėnesių - 2 iš 10 apklaustų mokinių.

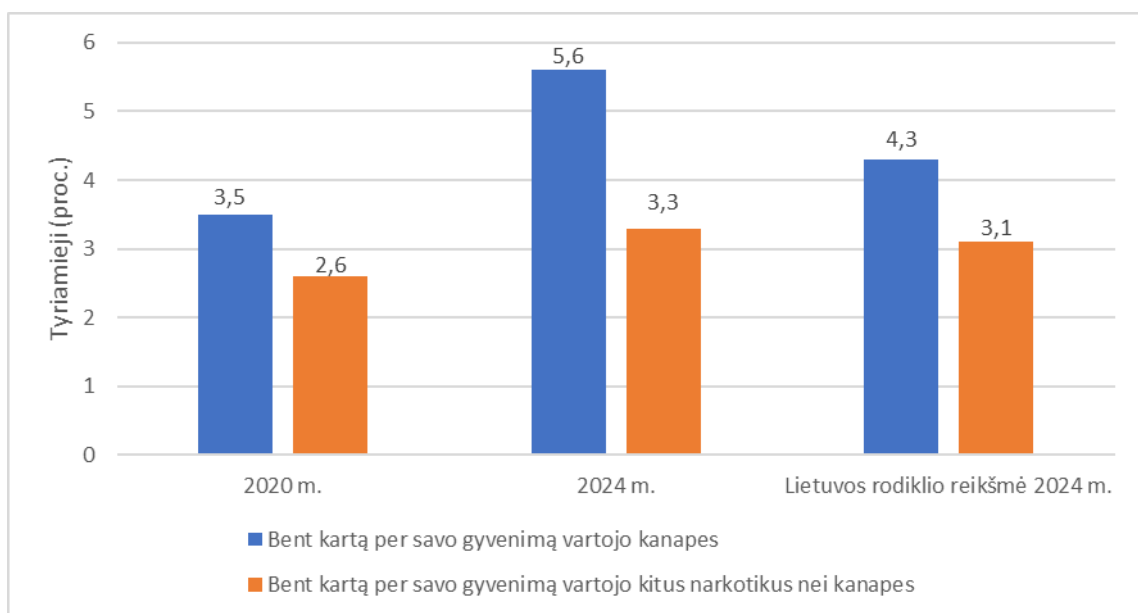
4 pav. Tabako gaminių ir elektroninių cigarečių vartojimas 2020–2024 m.

2016–2024 m. laikotarpiu Panevėžio rajono mokinių alkoholio vartojimo rodikliai nuosekliai didėjo. Naujausio tyrimo duomenimis, 12,8 proc. mokinių teigė vartoję alkoholio per pastarąsias 30 dienų, o 28,9 proc. – per pastaruosius 12 mėnesių. Alkoholinius gėrimus dažniau vartojo berniukai nei mergaitės. Šie rodikliai didesni už šalies vidurkį ir rodo ryškėjančią rizikingą elgseną tarp mokinių.

5 pav. Alkoholio vartojimas 2016–2024 m.

Tyrimas atskleidė egzistuojančias psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo problemas. Duomenys rodo, kad 2024 m. 5,6 proc. mokinių atsakė, jog bent kartą per savo gyvenimą yra vartoję kanapes (2,1 proc. daugiau nei 2020 m.). Taip pat 3,3 proc. mokinių nurodė, kad bent kartą vartojo kitų narkotinių medžiagų (išskyrus kanapes), o tai 0,7 proc. daugiau nei 2020 m.

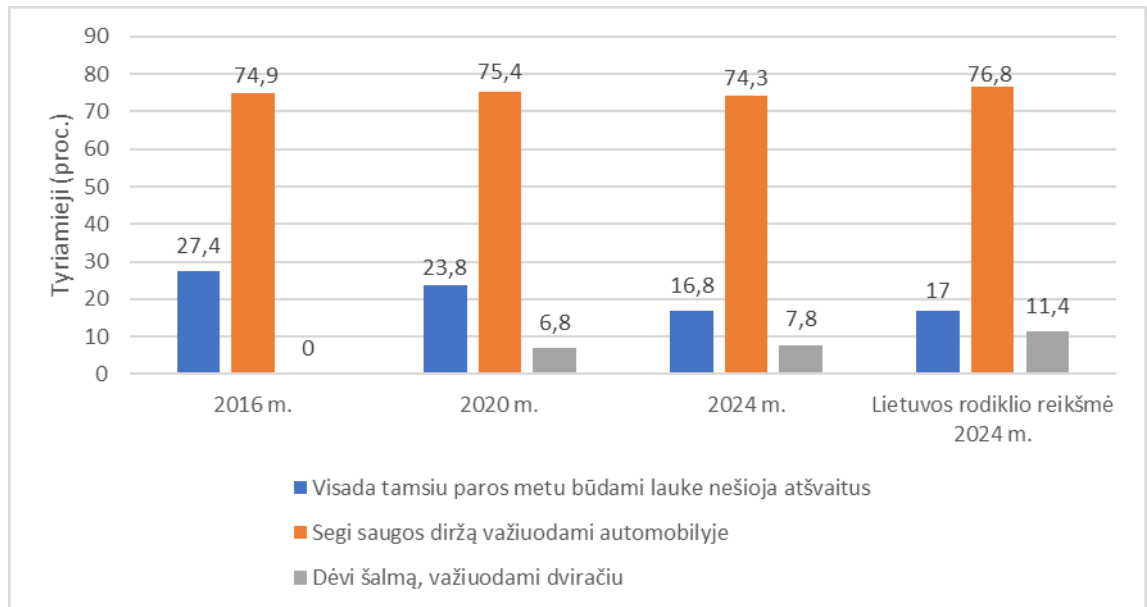

6 pav. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas 2020–2024 m.

Pastebima, kad kuo vyresnė klasė, tuo daugiau mokinių rūkusių tabako gaminius ir elektronines cigaretes, vartojusių alkoholinius gėrimus bei pabandžiusių psichoaktyviųjų medžiagų.

NELAIMINGŲ ATSTITIKIMŲ PREVENCIJA, PATYČIOS IR SMURTAS

Tyrimo metu vertinti mokyklinio amžiaus vaikų saugumo kelyje įpročiai. Tik 16,8 proc. nurodė, kad visuomet tamsiu paros metu būdami lauke nešioja atšvaitus. 7 iš 10 mokinių nurodė, kad visuomet važiuodami automobiliu segėjo saugos diržą. Tik 7,8 proc. apklaustų mokinių visada važiuodami dviračiu dėvi šalną. Jaunesnio amžiaus vaikai labiau laikosi saugumo taisyklių nei vyresni.

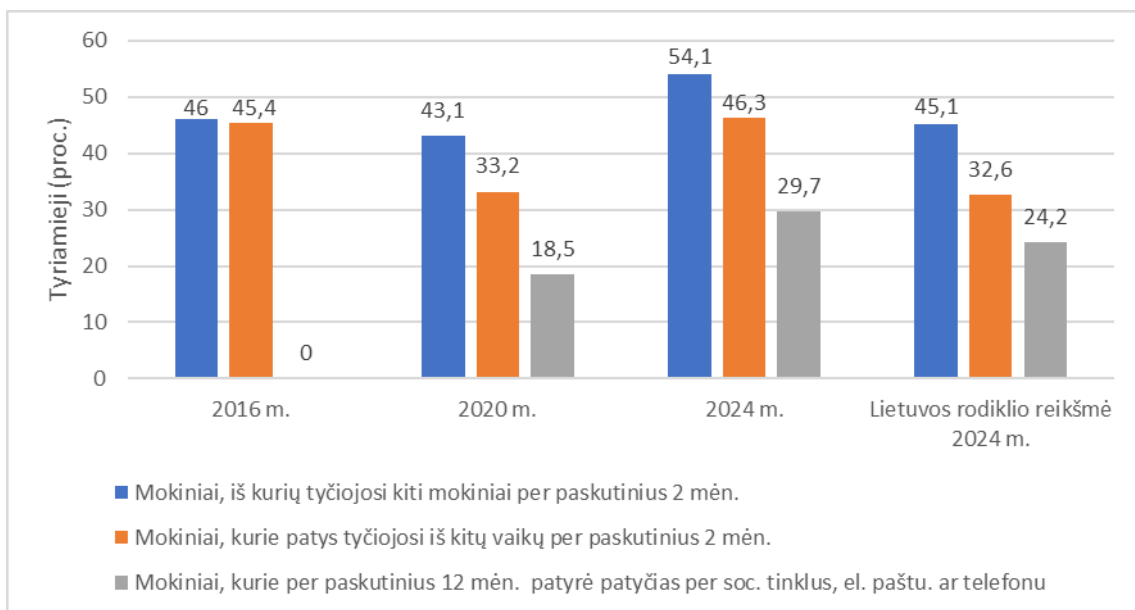

7 pav. Saugumas kelyje 2016–2024 m.

Vertinant patyčių mastą, nustatyta, kad net 54,1 proc. mokyklinio amžiaus vaikų per pastaruosius 2 mėnesius patyrė patyčias, o maždaug 4 iš 10 mokinių patys tyčiojosi iš kitų. Patyčios vyksta tiesiogiai, per socialinius tinklus, elektroninį paštą ar telefonu. Tai modernėjančios visuomenės požymis.

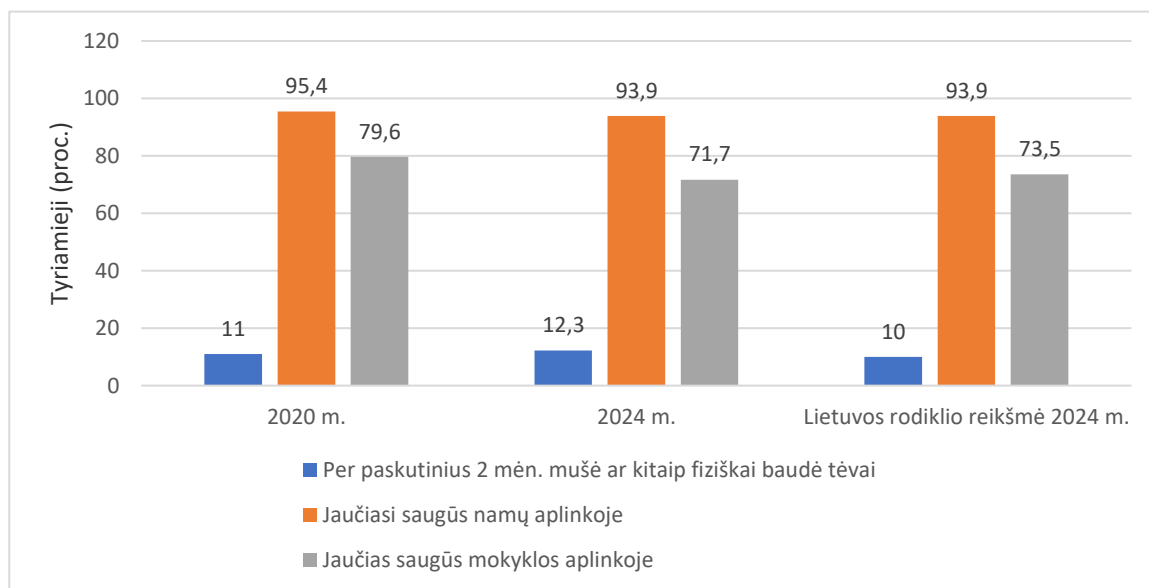
Per paskutines 30 dienų patyčias per virtualias priemones patyrė 16 proc. vaikų, o per paskutinius 12 mėnesių – net 29,7 proc. Pastebima, kad kuo vyresnė klasė, tuo vaikų patiriamų ir daromų patyčių mažiau, tai susiję su brandesniu elgesiu ir geresniais socialiniais įgūdžiais.

Palyginti su ankstesnių tyrimų duomenimis, stebimas patyčių didėjimas, o tai reiškia poreikį stiprinti prevencines programas mokyklose ir skatinti draugiškesnę bei saugesnę mokinių aplinką.

8 pav. Patyčios 2016–2024 m.

Paklausus vaikų, ar jie jaučiasi saugūs namų aplinkoje, didžioji dauguma (93,9 proc.) atsakė teigiamai. Tačiau dažniau 1 iš 10 vaikų nurodė, kad per paskutinius 2 mėnesius jį mušė ar kitaip fiziškai baudė tėvai. Mokykloje saugūs jaučiasi 7 iš 10 vaikai.

9 pav. Saugumas namų ir mokyklos aplinkoje 2020–2024 m.

Didžioji dalis mokyklinio amžiaus vaikų jaučiasi saugūs namų aplinkoje. Tačiau reikšminga dalis mokinių patiria tėvų fizinį smurtą. Mokykloje vaikų saugumo jausmas yra dar mažesnis. Todėl būtina skirti daugiau dėmesio tiek šeimos, tiek švietimo aplinkos saugumo gerinimui.